

Ярослав Чайковський

НЕОБХІДНІСТЬ, СУТЬ, ФУНКЦІЇ І РОЛЬ КРЕДИТУ В УМОВАХ РИНКОВОГО РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Загальноекономічною причиною існування кредиту є товарне виробництво. Об'єктивною основою функціонування кредиту виступає рух вартості в сфері товарного обміну. З розвитком товарного виробництва кредит стає обов'язковим атрибутом господарювання.

Поряд з об'єктивною основою існують специфічні причини виникнення і функціонування кредитних відносин. Вони пов'язані з необхідністю забезпечення безперервності процесу відтворення, а конкретніше – безперервності зміни форми вартості валового внутрішнього продукту в процесі його руху. Рух вартості у відтворювальному процесі суспільства перш за все втілюється в кругообороті та обороті виробничих фондів і фондів обігу підприємств різних форм власності і характеризується об'єктивними закономірностями, обумовленими природою відтворювальних процесів товарного виробництва.

У ході кругообороту капіталу неминуче утворюються тимчасово вільні кошти. Поряд із тимчасово вільними коштами в одних підприємств в інших виникає необхідність у залученні додаткових коштів понад ті суми, які вони мають в даний момент [5: 9]. Ця суперечність може бути усунута за допомогою кредиту, який передбачає, з одного боку, тимчасово вільні грошові

Серія: Економіка

кошти, власники яких готові надати їх у користування на визначений час, а з іншого – підприємства, які бажають тимчасово використати їх у своїй діяльності.

Незважаючи на необхідність кредиту в економічній літературі немає єдиної думки щодо визначення його суті, що пояснюється складністю економічних відносин, що виникають з цього приводу. У сучасній економічній літературі є спроби, по-перше, визначити кредит через різні види відносин чи просто відносин. Так, М.І.Савлук, І.М.Лазепко та ін. вважають, що "Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності" [2: 372].

По-друге, кредит у низці праць характеризується без будь-якої констатації щодо економічних відносин та відносин загалом. Так, відомий німецький економіст В.Лексис під кредитом розуміє "...довіра, якою користується особа, яка взяла на себе зобов'язання майбутнього платежу, з боку особи, яка має право на цей платіж, – тобто довіра, яку позикодавач надає боржнику" [4: 5].

На наш погляд, слід дати таке визначення кредиту: це відособлена частка економічних відносин, пов'язана з рухом позичкового капіталу між кредитором і позичальником в грошовій або товарній формі на основі укладеного договору щодо позички на принципах забезпеченості, поверненості, строковості, платності та цільової направленості для забезпечення розширеного відтворення.

Суть кредиту проявляється в його функціях [1: 212]. Втрата кредитом своїх функцій фактично означатиме знищення самої цієї економічної категорії.

Питання про функції кредиту є найбільш дискусійним. Розбіжності стосуються не тільки трактування окремих функцій, а й їх кількості. Багато економістів дослідження функцій кредиту як економічної категорії підміняють аналізом функцій одного з його елементів, при цьому найбільш часто функції кредиту ототожнюються з функціями банків. Необхідно базуватися на наступних положеннях. Поняття "функція" вужче за поняття "суть", оскільки перше відображає лише окремі ознаки суті, ті, що відрізняють кредит від інших економічних категорій [3: 11]. Водночас функція є специфічним виявленням сутності як цілісного явища.

Перерозподільча функція кредиту впливає із самої сутності і ролі кредитних відносин, оскільки із суті кредиту впливає, що за його допомогою відбувається перерозподіл вартості на умовах повернення. Призначення цієї функції полягає в тому, що за допомогою кредиту за рахунок тимчасово вільних ресурсів одних юридичних і фізичних осіб задовольняються тимчасові потреби в коштах інших юридичних і фізичних осіб. З одного боку, здійснюється нагромадження грошових капіталів за рахунок збережень економічних агентів, а з іншого – їх розміщення серед інших агентів ринку.

На наш погляд, в міру просування до ринку позичковий капітал повинен направлятися в ті сфери діяльності, які забезпечують отримання високого рівня прибутку, що досягається головним чином у випадку, коли банк позичає кошти високоефективним підприємствам, продукція яких користується стійким попитом на ринку, тобто рентабельним галузям чи підприємствам. Регулюючи доступ позичальників на кредитний ринок, надаючи урядові гарантії і пільги, держава орієнтує банки на переважне кредитування тих підприємств і галузей, діяльність яких відповідає задачам здійснення загальнонаціональних програм соціально-економічного розвитку.

Таким чином, перерозподільна функція кредиту дає змогу зосередити капітал у найбільш пріоритетних сферах економічної діяльності, здійснити переорієнтацію виробництва й стабілізувати економіку.

Функція заміни готівкових грошей кредитними операціями пов'язана зі специфікою сучасної організації грошового обороту, його функціонуванням в основному в безготівковій формі. Відомо, що основна частина розрахунків і надання кредиту здійснюється через банки. Розміщуючи і зберігаючи гроші в банку, клієнт тим самим вступає в кредитні відносини з ним і, крім того, створює умови для заміни готівкових грошей в обороті кредитними операціями у вигляді записів на банківських рахунках. Стає можливим надання позичок в безготівковому порядку і розвиток безготівкових розрахунків.

Оформляючи позичку, банк приділяє значну увагу аналізу кредитоспроможності потенційного позичальника та прогнозуванню кредитного ризику. На цьому ґрунті визначаються відповідні умови кредитування, що включаються в угоду, які самі по собі стимулюють економічну поведінку суб'єктів кредитних відносин – як позичальників, так і кредиторів. Далі банк контролює виконання вимог кредитного договору. У разі виявлення фактів використання кредиту не за цільовим призначенням банк має право достроково розірвати кредитні відносини, що є підставою для стягнення позички в межах зобов'язань позичальника за кредитним договором [1:

Серія: Економіка

214]. Позичальник має можливість здійснювати контроль за рухом позиченої вартості (тобто контролює лише об'єкт кредитних відносин).

На наш погляд, в умовах ринкового реформування економіки важливе значення має стимулююча функція кредиту. Укладення кредитної угоди супроводжується виникненням взаємних зобов'язань її учасників. Кредит як економічні відносини спонукає до раціонального використання виданих ресурсів для повернення тимчасово позиченої вартості. Позичальник повинен так використовувати одержану позичку, щоб вчасно повернути її банку, причому повернути з приростом у вигляді процента.

Кредит є важливою категорією ринкової економіки, прискорює процес обігу капіталу на макро- і на мікроекономічному рівні. Опосередковуючи всі стадії відтворювального процесу, кредит сприяє досягненню вищої рентабельності виробництва і прибутковості капіталу.

Кредит здатний здійснювати активний вплив на обсяг і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкості обігу грошей. Створюючи різні форми безготівкових грошей, він може забезпечити в період переходу України до ринку створення бази для прискореного розвитку безготівкових розрахунків, впровадження їх нових способів. Все це буде сприяти економії витрат обігу і підвищенню ефективності суспільного відтворення в цілому.

Кредит відіграє важливу роль в економіці України, особливо у період становлення в ній ринкової інфраструктури та здійснення структурної перебудови економіки [3: 6]. Він сприяє прискоренню роздержавлення власності, допомагає швидшому перерозподілу грошових коштів, що дає можливість у стислі строки здійснити переорієнтацію виробництва й оздоровити економіку. Кредит об'єктивно виступає як необхідне джерело формування основних та оборотних засобів господарських суб'єктів, сприяє безперервності процесу виробництва, забезпечує прискорення обороту капіталу, збільшення прибутку.

Завдяки кредиту відбувається швидкий процес капіталізації прибутку, а відповідно, концентрації виробництва. Він може відіграти помітну роль і в здійсненні програми приватизації державної власності на основі акціонування підприємств. Умовою розміщення акцій на ринку є нагромадження значних грошових капіталів і їх концентрація в кредитній системі. Кредитна система в особі банків приймає активну участь і в самому випуску, і розміщенні акцій.

Без кредитної підтримки неможливо забезпечити швидке і цивілізоване становлення фермерських господарств, підприємств малого бізнесу, впровадження інших видів підприємницької діяльності на внутрішньодержавному і зовнішньому ринках.

Підвищення ефективності перетворень в Україні, функціонування та створення необхідної інфраструктури господарювання неможливо забезпечити без використання і подальшого розвитку кредиту і кредитних відносин.

Література

1. Гроші та кредит: Підручник/ За ред. професора Б.С.Івасіва.–К.: КНЕУ, 1999.
2. Гроші та кредит: Підручник/ М.І.Савлук, А.М.Мороз, М.Ф.Пуховкіна та ін.; За заг.ред.М.І.Савлука.–К.:КНЕУ,2001.–602с.
3. Кредит і кредитні правовідносини: економічна природа і практика законодавчого регулювання/ М.Олексієнко, В.Ольшанський, Д.Лилик, Е.Першиков–К.: “Козаки”, 1996.–144с.
4. Лексис В. Кредит и банки./ Пер. с нем.–М.: Перспектива, 1994.–120с.
5. Чухно А.А. Капітал, кредит, процент. Їх сутність і роль в економіці// Фінанси України, 1997.–№ 9(21).–С.12.

Анотація

Характеризується підходи щодо визначення суті кредиту. Розглядаються основні функції кредиту. Показана роль кредиту в умовах ринкового реформування економіки.

Annotation

The approaches towards definitions of the credit essence are characterized. The main functions of the credit are described. The role of the credit in the conditions of economics market reforms is shown.